

ŪCZBA 28

Swiecëno

RŌMAN DRZĘDZŌN, DANUTA PIOCH

Swiecëno to pò pòlskù Świecino. Je to wies kòle Krokòwa, tj. Krokowej. Tuwò òb czas 13-letnij wòjnë bëta biôtka midzë Krzëżòkama – Krzyżakami a pòlszczim i kaszëbszczim ricerstwã.

Cwiczenk 1

Przeczëtò gòdkã i przelozë jã na pòlszczi jãzëk. Wëzwëskòj do te sloworz kaszëbskò-pòlszczi. (Przeczytaj rozmowë i przetlumacz jã na jãzyk polski. Wykorzystaj do tego słownik kaszubsko-pòlski).

- Za czim më tuwò przëjachelë?
- Bò tak robiã dobrã Kaszëbi. Bãdżë cëchò, kò dëchë nie lubiã trzòskù. Jakòs cëniù sënne w dõce.
- Jaczë zòs dëchë? Jakò cëniù?
- Ricerzów, co zdżinãlë tuwò w krwawi biôtce.
- Chtëż sã tu bił?
- A mój panie jo, kò tã nick nie wiész.
- Mòja bialka cos mie tam czedës czëtã, ale jò tedë nie dõł na to wikszëgò bõczënkù. Wiëm, że chòdomë pò jaczich përdëgònach wkòł Swiecëna...Chto wië, kòmù dzysdnia slëchò ta rolò?
- Kò to je wòżny mól w naji historii.
- Tej rzeczë mie kùreszce, cëż tuwò bëło a chto z kim sã bił?
- 17 sëwnika 1462 rokù kòł Swiecëna zeszlë sã w biôtce pòlszczë a krzëżacczë wòjska.
- Pewno dobëlë Pòlòszë?
- Jo, skąd wiész?
- Tak jem so mészłò. Ale gadòj dalj.
- Krzëżòków prowadzyl Frit von Raveneck, Pòlòchów Pioter Dunin. Bitwa bëta krwawò, móc ricerzów z jedny a drëdzi stronë zdżinãło. Lëdze pòwiòdajã, że wiele z nich bëło pòtopionëch w błotach, co zwiãz sã Witalëcz. Tam je baro mitczã gruñt. Pòdł tãż wòz w Raveneck, chtërnëgò sostrë cystercki pòchòwałë w kòsele w Żòrnòwcu. Jegò grób jez dzysò mòże tam òbezdrzec.
- Czëjesz, jak gruñt drëżj i cos w dólë grzëmj? Czëmùż tã wcyg szepesz?
- Przecã jò cë gòdòł, że tuwò mògã bëc dëchë nëch ricerzów, co zdżinãlë.
- Jò w to nie wierzã...
- Jò tãż nië, ale... lepij òpasowac. Bëłno nã bitwã òpisòł w wierzce pt. „Mòdlëtwë móc” kaszëbszczi pisòrz, chtërnë w Swiecënie bëł rodzony – Alojzy Bùdzysz.
- Gadòj cëszj, mie sã zdwòw, że jò czëjã jaczi dzywny zwãk, jakbë stòł ò stòł còrnã...
- Nie gòdòj jò. Lepij chcëmë stãdka zwiornac...

Cwiczenk 2

Nalëzë w tekscie i wëpiszë wiadłò ò biôtce pòd Swiecëną. (Znajdź w tekście i wypisz wiadomòsci ò bitwie pod Swiecënem).

Biôtka pòd Swiecëną bëła w rokù.
Krzëżacczë wòjska prowadzyl
Pòlszczë wòjska prowadzyl
Dowòdca Krzëżòków je pòchòwony w

Cwiczenk 3

Nalëzë w jinszych zdrojach wiëdzë a zapiszë fùlnë pòzwë dwùch zòkònow, ò chtërnëch bëto w gòdce. (Znajdź w dostëpnych źródlach i zapisz pełne nazwy òbu zakonów, ò których była mowa w dialogu).

Cwiczenk 4

Rzeczë, co wiész ò Krzëżòkach. Czëmùż jich sã tak zwie? Skądka i pò co òni do naji przëszlë? Chto jich sprowadzyl na naszë ziemië? W jaczim rokù i gdzë òdbëta sã nówikszò biôtka Pòlòchów z Krzëżòkama? (Powiedz, co wiész o Krzyżakach. Dlaczego ich się tak nazywa? Skąd i po co zostali do nas sprowadzeni? Kto ich sprowadził na nasze ziemię? W którym roku i gdzie odbyła się największa bitwa Polaków z Krzyżakami?)

Cwiczenk 5

Òdmieni jistnik Krzëżòcë przez przëpòdci. Dlò przëbòczeniò (z ùczbë 8) – przëpòdci, jich zapëtania i òdmiana jistnika w pòjediñczci lëczbie. (Odmierz rzeczownik Krzëżòcë przez przypadki. Dla przypomnienia – z lëkcji 8 – przypadki, ich pytania i odmiana rzeczownika w liczbie pojedynczej).

Nazëwòcz (Nz)	– chto? co?	Krzëżòk,
Rodzòcz (R)	– kògò? czegò?	Krzëżòka,
Dòwòcz (Dw)	– kòmù? czëmù?	Krzëżòkówi,
Winowòcz (Wn)	– kògò? co?	Krzëżòka,
Nòrzãdzòcz (Nrz)	– (z) kim? (z) czim?	Krzëżòkã,
Mòlnik (Ml)	– (ò) kim? (ò) czim?	Krzëżòkù,
Wòlòcz (W)	– (ò)	Krzëżòkù,

- Źij pasownych fŏrmŏw jistnika Krzēżŏk w pŏdŏnnych niŏi zdaniach. (Uŏzy odpowiednich form rzeczownika Krzyŏak w podanych poniŏzej zdaniach).

Na najich zemiach w dŏwnnych wiekach biēle
 A mŏże wcale kŏl naji nie bēlo?
 Dyz mŏżemē ōbezdrzec na ōdjimkach.
 Chcŏbiē tē sŏ nym przēdzrēc z bliska?
 Jŏ bē nie chcŏt sŏ pŏtkac z niŏdŏnym
 Jesz nierŏz bŏdzeta gŏdelē ō na jinych ŏczbach.

Cwicŏzēnk 6

Skŏrno zdarzenia ōpisŏne w gŏdce dziejŏ sŏ na nordze Kaszēb, pērnŏŏ ō apartnych znankach ti ōdmianie kaszēbiznē. (Skoro zdarzenia opisane w tekście dialogu dziejŏ siē na pŏłnocy Kaszub, trochē o specyficznych cechach tej odmiany naczynaszczynny).

Zaznaczē w gŏdce wszētzcē sŏwa, co majŏ na kiŏncu pŏgrēbionŏ i pŏdsztrēchniŏtŏ lētrŏ. (Zaznacz w dialogu wszystkie sŏwa majŏce na kiŏncu pŏgrubionŏ i podkreŏslŏnŏ literę).

Wēmŏwi zaznacŏne sŏwa tak, ŏzēb akcent pŏdŏt na tŏ prawie lētrŏ. Terŏzka wiēsz, jak na nordze Kaszēb akcentēje sŏ niechtērne sŏwa. (Wypowiedz zaznacŏne sŏwa tak, ŏzeby akcent padał na tę wŏlnie literę. Teraz wiēsz, jak na pŏłnocy Kaszub akcentuje siē niektŏre sŏwa).

Kaszēbi nordowi akcentējŏ sŏwa swŏbŏdno, ale majŏ tēŏ apartny ōrt akcentu, chtēren zdŏrŏz sŏ blŏs tuwŏ – na ōstatny szlabiē. Dzieje sŏ to w taczich flekcyjnych fŏrmach:

1. w jistnikach ōrtu *cēniŏ, rolŏ;*
2. w ternym czasie czasnikŏw ōrtu *drēzi, grzēmi;*
3. w ŏszlim czasie czasnikŏw ōrtu *czēta, krziknŏ;*
4. w niejednych z dwaszlabizowych znankŏwnikŏw ōrtu *miodny, dobrŏ i przēczasnikŏw wczora, piechti;*
5. w wēszym stŏpieniu niejednych przēczasnikŏw *drozi, lepi;*
6. w nieŏznacznikach ōrtu *zēblēc, ōblēc;*
7. w zdŏbniŏlch jistnikach zakŏŏczŏnych na -ik, np. *wŏzyk, kŏszik.*

(Pŏłnocni Kaszubi majŏ swŏbŏdny akcent, ale majŏ tēŏ osobliwy rodzaj akcentu, ktŏry jest tylko im wŏciwy – na ōstatnie sylabie. Dzieje siē to w nastēpujŏcych formach flekcyjnych:

1. w rzeczownikach typu *cēniŏ, rolŏ;*
2. w czasie teraŏniejszym czasownikŏw typu *drēzi, grzēmi;*
3. w czasie przēszlym czasownikŏw typu *czēta, krziknŏ;*
4. w niektŏrych z dwusylabowych przymiotnikŏw typu *miodny, dobrŏ i przylŏwkŏw wczora, piechti;*
5. w stopniu wŏszym niektŏrych przylŏwkŏw *drozi, lepi;*
6. w bezokolicznikach typu *zēblēc, ōblēc;*
7. w zdŏbniŏlch rzeczownikach zakŏŏczŏnych na -ik, np. *wŏzyk, kŏszik)*

Cwicŏzēnk 7

Z dzysēsŏŏ ŏczbŏ barŏ sztēmŏje kaszēbszci himn ze sŏwama H. Derdowszczēgŏ. (Z dzisiesjŏŏ lekcyjŏ wŏspŏgra tekst kaszubskiego hymnu ze sŏwami H. Derdowskiego).

Przcztŏjŏ gŏ ŏwŏzno i rzeczē, czegŏ nowēgŏ ō bēcym Krzēżŏkŏw na najich zemiach mŏże sŏ z niēgŏ dowiedzec. (Przcztaj gŏ uwŏalnie i powiedz, czegŏ nowego ō pobytcie Krzyŏkŏkŏw na naszym ziomach mŏŏna siē z niēgŏ dowiedzec).

H. Derdowscy, Kaszēbszci marsz

1. Tam, gdzie Wisŏ ōd Krakŏwa w pŏlszcē mŏrŏze plēnie, pŏlskŏ wiara, pŏlskŏ mŏwa nigdē nie zadŏnie.

Ref. Nigdē do zgŏbē nie przŏidŏ Kaszēbē,
 Marsz, marsz, marsz za wrogŏ, mē trzymŏmē z Bŏgŏ.

2. Mē z Miemcami wieciŏ cafē krwawē wiedlē wojnē, wŏlnē piesnie wiedno brzmiŏlē bez gorē i chŏjnē.

Ref. Nigdē...

3. Przēsēdł Krzēżŏk w cwiardi blasze, pŏlēl wse i miasta, za to jegŏ cepē nasze grzmŏcētē lat dwasta.

Ref. Nigdē...

4. Nas zawŏtŏł do swi rotē pŏlsci krŏł Jadŏzēłŏ, tej w miemieczch karkach gnŏtē trzeszczŏlē jaŏ miŏ.

Ref. Nigdē...

5. Gdzie krŏł Kadzmiērz gnŏł Krzēżŏka? Gnŏł gŏ pŏd Chŏnicē! Bē gŏ zgŏniŏtł jak robŏka kaszēbszcē klonice.

Czē znajes melodiŏ kaszēbszczēgŏ himnu? ŏelē jo, to zaspŏwiŏj gŏ. (Czy znasz melodię kaszubskiego hymnu? Jeŏli tak, to go zaspŏwaj).

Cwicŏzēnk 8

W gŏdce je mŏwa ō Alojzym Bŏdzyszu. Nalēzē w ksŏŏkach abŏ internece wiadŏa ō nym pisarzu. Dŏj ōdpwiēdzē na zapētania. (W dialogu jest mowa ō Alojzym Budzyszu. Znajdŏ w literaturze lub internecie informacje ō tym pisarzu. Odpowiedz na pytania).

Jaczi wark miŏł A. Bŏdzysz?
 Dze A. Bŏdzysz je pŏchŏwŏny?

W jaczich kaszēbszczich gazētach pŏblikŏwŏł swŏje dokazē?

bēc rodzonym – urodził siē; **biŏtka** – walka, bitwa; **blŏta** – bagna; **ŏpasowac** – uwaŏac; **pērdēgŏnē** – miejsca ustronne, gdzie „diabeł mŏwi dobranoc”; **Pŏłszcē** – Polacy; **trŏzsk** – hałas; **za zim** – po co